

Jelena Opsenica Kostić¹

Departman za
psihologiju, Filozofski
fakultet, Univerzitet u
Nišu

Tanja Panić

Visoka škola
strukovnih studija za
vaspitače i poslovne
informatičare
Sirmijum, Sremska
Mitrovica

Vanja Cakić

Departman za
psihologiju, Filozofski
fakultet, Univerzitet u
Nišu

¹ Adresa autora: jelena.
opsenica.kostic@filfak.ni.ac.rs

Primljeno: 31. 05. 2014.

Primljena korekcija:
02. 07. 2014.

Primljena ponovna korekcija:
20. 07. 2014.

Prihvaćeno za štampu:
23. 07. 2014.

KARAKTERISTIKE NOSILACA ULOGA U ELEKTRONSKOM MALTRETIRANJU

Istraživanje je sprovedeno s ciljem izdvajanja uloga učesnika u elektronskom maltretiranju, posebno uloge svedoka koja je u prethodnim istraživanjima često zanemarivana. Drugi cilj je bio ispitivanje nekih faktora rizika od uključenosti u elektronsko maltretiranje, a s obzirom na pripadnost određenoj ulozi u elektronskom maltretiranju. Uzorak je obuhvatio 285 učenika iz Sremske Mitrovice (141 mladić, 144 devojaka), uzrasta od 15 do 19 godina. U istraživanju je korišćen Revidiran inventar elektronskog maltretiranja (RCBI), zajedno sa kratkim upitnikom kojim se meri način i dužina vremena provedenog na internetu i roditeljska uključenost u vreme provedeno na internetu. Pored toga, primenjena je i kratka forma inventara Velikih pet plus dva za ispitivanje bazičnih dimenzija ličnosti. Na osnovu skorova na RCBI, ispitanici su podeljeni u pet grupa, odnosno uloga: oko 40% ispitanika ne učestvuje u maltretiranju ni na koji način, 14.7% ispitanika su svedoci, a za oko 45% ispitanika se može reći da su uključeni u maltretiranje kao nasilnici (6%), žrtve (13%) i nasilnici-žrtve (26%). U cilju predikcije pripadnosti nekoj od sačinjenih grupa, na osnovu određenih karakteristika ponašanja na internetu, roditeljske kontrole i osobina ličnosti, primenjena je multinominalna logistička regresija. Iako je model značajan, sve grupe se međusobno značajno ne razlikuju po ispitivanim varijablama. U odnosu na grupu adolescenata koji nisu uključeni u elektronsko maltretiranje, grupa nasilnika većinu vremena za računarom provodi na društvenim mrežama, uz višu roditeljsku kontrolu vremena provedenog na internetu. Grupa žrtava se ne razlikuje značajno od grupe neuključene u maltretiranje po ispitivanim varijablama, dok grupa svedoka izveštava o nižoj kontroli i interesovanju roditelja za vreme provedeno na internetu. Grupu nasilnika-žrtava karakteriše veći broj mladića, viša negativna valenca, niži neuroticizam i veća roditeljska kontrola/ograničavanje vremena provedenog na internetu.

Ključne reči: elektronsko maltretiranje, uloga svedoka, ponašanje na internetu, Velikih pet plus dva, adolescenti

U proteklih desetak godina značajno je porasla komunikacija i deljenje informacija preko elektronskih uređaja. Prostor koji je nastao ovakvom interakcijom i mesto gde se ona odvija naziva se *sajber prostor*. Mogućnost interakcije tj. boravka u sajber prostoru, dovela je između ostalog do velikih promena u socijalnim interakcijama osobe, načinima učenja, vrstama zabave. Iako se većina interakcija na internetu smatra pozitivnim ili neutralnim, poslednjih godina je pažnja istraživača u ovoj oblasti fokusirana na razumevanje rizika i zloupotreba u sajber prostoru, s obzirom na to da adolescenti provode više vremena na internetu nego ikada ranije (Mitchell, Finkelhor, & Wolak, 2003; Shariff, 2009, prema Mishna et al., 2009). Jedan od značajnih rizika kojima su adolescenti izloženi u masovnom korišćenju elektronskih tehnologija jeste elektronsko maltretiranje. Ovaj fenomen se definiše kao ponavljani agresivni i namerni akt koji sprovodi pojedinac ili grupa koristeći elektronske forme komunikacije, usmeren na žrtvu koja ne može lako da se odbrani (Hinduja & Patchin, 2009).

Uloge u situaciji maltretiranja

Istraživači su pokazali da osoba može da ima različite uloge u situaciji maltretiranja (Salmivalliet al., 2000). U nekim novijim studijama govori se samo o tri grupe učesnika: nasilnici, žrtve i posmatrači/svedoci (npr. Baker & Tanrikulu, 2010; İçelloğlu & Özden, 2014; Law, Shapka, Hymel, Olson, & Waterhouse, 2012), mada se diskutuje i grupa nasilnika-žrtava. Drugi autori jasno izdvajaju sve četiri grupe učesnika u maltretiranju (npr. Haynie et al., 2001; Mishna et al., 2009; Mishna, Khoury-Kassabri, Gadalla, & Daciuk, 2012; Wang, Nansel, & Iannotti, 2011). Istraživanja su pokazala da broj posmatrača maltretiranja može da bude izvor moći za nasilnika (Twemlow, Fonagy, Sacco, & Hess, 2001, prema Law et al., 2012). Na primer, u tučama u školskom dvorištu, nasilnici često izjavljuju da su se osećali podstaknuto od strane gomile koja se sakupljala da gleda (Burns, Maycock, Cross, & Brown, 2008). Možemo pretpostaviti da se ovaj transfer moći odigrava i u okruženju na internetu, s tim što je broj posmatrača nepoznat i može varirati od nekoliko osoba do nekoliko hiljada ljudi. U elektronskom maltretiranju ponekad nije jasna granica između pojedinih uloga. Na primer, ako osoba odluči da prosledi agresivni sadržaj koji je inicirao neko drugi – da li ona u tom trenutku prelazi iz uloge posmatrača u nasilnika?

Rezultati istraživanja elektronskog maltretiranja govore o velikom broju nasilnika-žrtava, odnosno osoba koje su ujedno i meta nasilja i nasilnik (Kowalski & Limber, 2007; Werner & Bumpus, 2010). Ova kategorija je malobrojna kada je u pitanju tradicionalno maltretiranje (Kaukiainen et al., 2002; Pelligrini, 2001, prema Law et al., 2012). Prema nekim podacima, nasilnika-žrtava ima oko od 4%, nasilnika nešto više od 7%, a žrtava oko 30% (Haynie et al., 2001). Kada je u pitanju elektronsko nasilje, Law i saradnici (Law et al., 2012) smatraju da je teže razlikovati žrtve od nasilnika u virtuelnom prostoru zato što je u internet okruženju žrtvama lakše da uzvrate odgovor na agresivni akt i na taj način se uključe u

maltretiranje, samo sada kao nasilnici. Razumevanju uloga u elektronskom maltretiranju doprinose i Goffmanove dramaturške metafore (Goffman, 1959, prema Burns et al., 2008). Nasilnik i žrtva su "glumci" koji se nalaze na pozornici (eng. *front stage*), ali su podjednako važni i učesnici/posmatrači koji nisu na pozornici (eng. *back stage*), koji svojim izvođenjem, odnosno ponašanjem mogu da utiču na dešavanja na pozornici. Nasilnici i žrtve bi mogli da budu označeni kao aktivni učesnici, a posmatrači, uslovno rečeno, pasivni. Pošto izvođenje jedne, bilo koje, uloge može da se izmeni izvođenjem druge, osnovna ideja mnogih programa za sprečavanje tradicionalnog i elektronskog maltretiranja jeste aktiviranje posmatrača u smeru (jasnog) neodobravanja nasilja (Burns et al., 2008; Van Ouytsel, Walrave, & Vanderbosch, 2014).

Učestalost elektronskog maltretiranja

Većina istraživanja elektronskog maltretiranja rađena je na uzorku adolescenata u ranom i srednjem periodu adolescencije. Raskauskas i Stoltz (Raskauskas & Stoltz, 2007) iznose da su čak 49% učenika od 13 do 18 godina žrtve elektronskog nasilja, a 21% čine nasilnici. U svojoj studiji na adolescentima mlađim od 18 godina Patchin i Hinduja (Patchin & Hinduja, 2006) nalaze da je 11% adolescenata vršilo maltretiranje na internetu, 29% su bili žrtve, a 47% adolescenata je bilo svedok maltretiranja na internetu. U svojoj studiji Li (2007) je pronašla da je jedan od tri adolescenata bio žrtva elektronskog nasilja, a da je jedan od pet adolescenata bio nasilnik; a Wolak i saradnici (Wolak et al., 2007) su utvrdili da je 9% adolescenata iz njihovog uzorka bilo izloženo elektronskom maltretiranju. Različiti rezultati verovatno potiču većim delom iz upotrebe različitih instrumenata, međutim može se uočiti da je generalno više onih koji se izjašnjavaju kao žrtve (u rasponu od 9 do 30%), a da je manje onih koji su identifikovani kao nasilnici (od 3 do 20%). U novijem istraživanju Mishne i saradnika (Mishe et al., 2012) uključena je i kategorija nasilnika-žrtava. Istraživanje je sprovedeno na 2186 adolescenata koji se nalaze u periodu rane i srednje adolescencije (6., 7., 10. i 11. razred škola u Kanadi). Rezultati njihovog istraživanja pokazuju da se gotovo četvrtina učenika (24%) izjasnila kao žrtve, 8% su izjavili da maltretiraju druge, a 26% su bili uključeni u elektronsko maltretiranje i kao žrtve i kao nasilnici u poslednja tri meseca, dok 43% adolescenata nije bilo uključeno u maltretiranje. Autori smatraju da dve karakteristike, specifične za elektronsko maltretiranje, dovode do preklapanja kategorija nasilnik i žrtva: dramatično povećano korišćenje elektronskih tehnologija i nedostatak interakcije licem u lice. Treba pomenuti i da je velika većina nasilnika (84%) lično poznavala svoje žrtve, dok je samo 31% žrtava poznavala ko je njihov nasilnik (Hinduja & Patchin, 2008).

Istraživanje učestalosti elektronskog maltretiranja i viktimizacije na adolescentima iz Srbije, uzrasta 11 do 15 godina (Popović Čitić, Đurić i Cvetković, 2011), daje rezultate slične prethodno navedenim: oko 10% ispitanika izjavljuje da je maltretiralo svoje vršnjake, a oko 20% ispitanika je smatralo sebe žrtvama

elektronskog maltretiranja. I maltretiranje i viktimizacija su učestaliji među dečacima, a najčešći oblik maltretiranja bilo je klevetanje potom sledi vređanje a onda deljenje tajni ili informacija kojih se viktimizirana stidi.

Faktori rizika od uključenosti u elektronsko maltretiranje

Demografske varijable i karakteristike ponašanja na internetu

Mnoga istraživanja su se bavila identifikacijom faktora rizika među demografskim varijablama i nekim karakteristikama ponašanja koje se odnose na upotrebu interneta. Nalazi koji se odnose na razlike po polu su relativno nekonzistentni. U nekim istraživanjima dobijene su vrlo male i statistički neznačajne razlike u uključenosti u elektronsko maltretiranje dečaka i devojčica, i kao nasilnika i kao žrtava (Hinduja & Patchin, 2008; İçellioglu & Özden, 2014; Mishna et al., 2012; Sontag et al., 2011), dok je u drugim studijama dobijeno da su devojčice pod većim rizikom da budu žrtve nego dečaci (Festl & Quandt, 2013; Sengupta & Chaudhuri, 2011). Neki nalazi i tumačenja su posebno intrigantni – u pomenutom istraživanju (Mishna et al., 2012) ističe se da nema ukupnih razlika u odnosu na pol i uključenost u maltretiranje, ali se pominje jedna značajna razlika u odnosu na pol: devojčice su češće identifikovale sebe i kao nasilnika i kao žrtvu. Ovo se objašnjava indirektnom prirodom elektronskog maltretiranja, u okviru kojeg je devojčicama lakše da se uključe u agresivno ponašanje. Međutim, ne možemo biti sasvim zadovoljni ovim objašnjenjem, jer bi to značilo da su devojčice brojnije i u kategoriji nasilnika.

U vezi sa karakteristikama ponašanja uglavnom su ispitivani svrha, provedeno vreme i stepen privatnosti u korišćenju računara. U početnim istraživanjima u ovoj oblasti je utvrđena povezanost između intenzivne upotrebe interneta i rizika od elektronskog maltretiranja (Wolak et al., 2007), dok su u kasnijim dodata neka specifičnija rizična ponašanja, kao što su postavljanje svojih fotografija, provođenje vremena u pričaonicama (eng. *chat*) i otkrivanje informacija vezanih za školu tokom četa, korišćenje više socijalnih mreža, flertovanje, kao i korišćenje interneta bez nadzora roditelja (Festl & Quandt, 2013; Sengupta & Chaudhuri, 2011). Postoje i rezultati koji su interesantni, ali ne mogu da budu provereni u našoj sredini. Na primer, dobijanje podatak da su pod većim rizikom od viktimizacije adolescenti koji rade honorarni posao (Sengupta & Chaudhuri, 2011).

Dimenzije ličnosti

Postoje i istraživanja elektronskog maltretiranja usmerena na otkrivanje razlika u osobinama ličnosti nosioca pojedinih uloga. Koristeći kratak upitnik Velikih pet, Festl i Quandt (Festl & Quandt, 2013) su dobili da su žrtve imale više skorove na Savesnosti (mada bez značajnih razlika u odnosu na grupu adolescenata neuključenih u maltretiranje) i Otvorenosti, nasilnici i nasilnici-žrtve su imali veće skorove na Ekstraverziji od gupe neuključene u maltretiranje, a grupa neuključene

nih je imala veće skorove na Saradljivosti u odnosu na ostale grupe. Isti istraživači su pokušali da utvrde i socijalnu poziciju pojedinih učesnika unutar odeljenja. Rezultati pokazuju da su nasilnici-žrtve ocenjeni kao najmanje saradljivi, najmanje toleranti i skloni da često kritikuju učenike svog odeljenja, ali su označeni i kaonosioci komunikacije u tim odeljenjima. Ovakva pozicija im daje moć da maltretiraju druge, međutim, istovremeno ih izlaže riziku da i sami budu maltretirani. Donekle sličnu poziciju su imali i nasilnici, dok su žrtve zauzimale periferna mesta u strukturi vršnjačke grupe. U istraživanju Sontaga i saradnika (Sontag et al., 2011) dobijen je podatak da nasilnici imaju niži nivo kontrole ponašanja, pokazuju manje kajanja, veću manipulativnost i sklonost proaktivnoj agresiji, dok su žrtve imale više simptoma anksioznosti i depresije od grupe adolescenata neuključenih u elektronsko maltretiranje. U istraživanju İçellioğlu i Özden (İçellioğlu & Özden, 2014), u kojem je korišćen Spielbergerov test stilova ljutnje/besa, dobijen je podatak da su sve merene dimenzije ljutnje povezane sa elektronskim maltretiranjem.

U odgovoru na pitanje zašto elektronsko maltretiranje zahteva pažnju istraživača, Hinduja i Patchin (Hinduja & Patchin, 2008) iznose niz negativnih posledica koje su utvrđene u vezi sa tradicionalnim maltretiranjem i viktimizacijom, ali za koje se može pretpostaviti da postoje i u okviru elektronskog maltretiranja: bezvoljnost i izostajanje iz škole, suicidalne ideje, poremećaji ishrane, depresija. U istraživanju Fredstorma, Adamsa i Gilmana (Fredstorm, Adams, & Gilman, 2011) dobijen je podatak da je elektronska viktimizacija prediktor niskog samopoštovanja, višeg socijalnog stresa, anksioznosti i depresivnih simptoma. U istraživanjima socio-emocionalnih posledica elektronskog maltretiranja Brown, Demaray i Secord (Brown, Demaray, & Secord, 2014) su ukazali na značajne razlike u odnosu na pol: elektronska viktimizacija nije bila prediktor socijalnih ni emocionalnih problema kod mladića; ali je, na poduzorku devojaka, bila značajan prediktor depresije, socijalnog stresa i negativnih emocionalnih simptoma. Ovakvi efekti nisu nimalo trivijalni kada se ima u vidu razvoj adolescenata i njihovo psihosocijalno blagostanje.

Istraživački ciljevi

Na osnovu pregleda dostupnih istraživanja, u ovom radu su postavljeni određeni istraživački ciljevi. Prvi cilj je izdvajanje kategorije Svedok. U prethodnim istraživanjima su najčešće u fokusu samoprocene maltretiranja i viktimizacije, što ne omogućava izdvajanje kategorije svedoka, koja se čini važnom kategorijom učesnika u elektronskom maltretiranju. Drugi cilj je ispitivanje nekih faktora rizika od uključenosti u elektronsko maltretiranje kod različitih grupa učesnika, odnosno testiranje mogućnosti predviđanja pripadanja nekoj od uloga na osnovu tih faktora. Uzete su u obzir dve grupe faktora: prva grupa je u vezisa nekim demografskim karakteristikama i karakteristikama ponašanja na internetu, a drugu grupu čine dimenzije ličnosti.

Metod

Uzorak

Uzorak istraživanja je inicijalno obuhvatio 290 učenika srednjih škola u Sremskoj Mitrovici. Iz uzorka je isključeno pet ispitanika (1.7%) koji nemajuračunar kod kuće, tako da je u konačnom uzorku ostalo 285 ispitanika (141 mladić i 144 devojaka), uzrasta od 15 do 19 godina ($AS= 16.86$, $SD= 1.08$). Ispitanici su učenici prvog, drugog, trećeg i četvrtog razreda gimnazije ($n=139$), ekonomske ($n=91$) i tehničke škole ($n= 55$) koji su pristali da učestvuju u istraživanju.

Instrumenti

Revidirani inventar elektronskog maltretiranja (Revised Cyber Bullying Inventory – RCBI: Topcu & Erdur-Baker, 2010, adaptacija Opsenica Kostić, Cakić i Panić, 2013). Za procenjivanje elektronskog maltretiranja/viktimizacije korišćen je invenar RCBI. Inventar se originalno sastoji iz dve skale sa po 14 stavki koje se odnose na različite oblike elektronskog maltretiranja. Stavke u obe skale su iste ali se jedanput odgovara sa instrukcijom “Ovo sam ja uradio.”, a drugi put sa instrukcijom “Ovo se desilo meni.”, čime se dobijaju odvojeni skorovi sa elektronsko maltretiranje i viktimizaciju (Cronbachov koeficijent pouzdanosti u ovom istraživanju iznosi .86 i .87). U cilju izdvajanja i kategorije Svedok, za potrebe ovog istraživanja dodata je još jedna skala koja ima istih 14 tvrdnji kao i prethodne dve, ali ispitanik odgovara sa direkcijom “Bio sam svedok ovoga.” ($\alpha = .90$).

Za procenjivanje nekih faktora rizika od uključivanja u elektronsko maltretiranje, formulisana su pitanja o privatnosti korišćenja računara, vremenuprovedenom na društvenim mrežama i uključenosti roditelja, na koja je ispitanik odgovarao zaokruživanjem jednog od ponuđenih odgovora.

Kratka forma inventara Velikih pet plus dva (Smederevac, Mitrović i Čolović, 2010). Za procenu bazičnih dimenzija ličnosti korišćena je kratka forma inventara Velikih pet plus dva, od 70 ajtema, sa petostepenom skalom Likertovog tipa za odgovaranje. Inventarom se meri sedam dimenzija ličnosti: Ekstraverzija ($\alpha = .79$), Neuroticizam ($\alpha = .82$), Savesnost ($\alpha = .85$), Agresivnost ($\alpha = .79$), Otvorenost prema iskustvu ($\alpha = .70$), Pozitivna valenca ($\alpha = .85$) i Negativna valencu ($\alpha = .82$).

Rezultati

Deskriptivni podaci za RCBI skalu i formiranje kategorija ispitanika u odnosu na uključenost u elektronsko maltretiranje

Prema izraženosti skorova u odnosu na aritmetičke sredine skala RCBI (Tabela 1), ispitanici su razvrstani u četiri grupe: 1. grupu nasilnika, koju čine učenici koji samo na skali maltretiranja imaju skor iznad AS ; 2. grupu žrtava, koju čine učenici koji samo na skali viktimizacije imaju skor iznad AS ; 3. grupu nasilnika-žr-

tava, koju čine ispitanici sa skorovima iznad *AS* i na skali maltretiranja i na viktimizaciji; i 4. grupu svedoka, koju čine učenici koji su imali niske skorove na skalama maltretiranja i viktimizacija, a skorove iznad *AS* samo na skali Svedok (Tabela 2).

Tabela 1

Deskriptivni podaci za skale RCBI

RCBI skala	<i>AS</i>	<i>SD</i>
Elektronsko maltretiranje	19.41	6.91
Elektronska viktimizacija	19.93	7.08
Svedok maltretiranja	27.29	10.67

Tabela 2

Struktura uzorka prema učestvovanju/ulogama u elektronskom maltretiranju i deskriptivni podaci za RCBI skale kod izdvojenih grupa

Uloge u el. maltretiranju	<i>f</i>	%	<i>AS(SD)</i> Maltretiranje	<i>AS(SD)</i> Viktimizacija	<i>AS(SD)</i> Svedok
Nasilnik	17	6.0	22.18 (2.50)	16.47 (1.55)	27.53 (9.16)
Žrtva	36	12.6	16.83 (1.83)	23.44 (4.37)	29.78 (12.56)
Nasilnik-žrtva	75	26.3	28.35 (7.42)	28.31 (7.41)	34.03 (9.83)
Svedok	42	14.7	16.21 (1.77)	16.43 (1.83)	36.10 (5.82)
Ne učestvuje	115	40.4	15.15 (1.47)	15.15 (1.59)	18.88 (4.08)

Razlike između grupa u odnosu na faktore rizika od uključenosti u elektronsko maltretiranje

Za testiranje doprinosa ispitivanih faktora verovatnoći da će ispitanici biti uključeni u elektronsko maltretiranje, korišćena je multinominalna logistička regresija. Model sadrži 12 prediktora: pol, varijable vezane za upotrebu računara (vreme provedeno na društvenim mrežama u odnosu na ukupno vreme za računarnom; broj sati provedenih na internetu dnevno; interesovanje roditelja za ono što se adolescentu dešava na internetu; pokušaji roditelja da ograniče vreme provedeno na internetu) i sedam dimenzija ličnosti. Varijabla koja se odnosila na privatnost korišćenja računara je isključena iz modela, jer su preliminarne analize pokazale da između grupa nema nikavih razlika u odnosu na ovu varijablu (inače je dobijeno da 27.8% ispitanika ima sopstveni računar, 30.4% računar upotrebljava zajedno sa bratom/sestrom, a 47.7% ispitanika deli računar sa rođakom i/ili roditeljima). Referentna grupa za poređenje u sprovedenoj regresionoj analizi su adolescenti koji ne učestvuju u maltretiranju.

Rezultati pokazuju da je testirani model značajan ($\chi^2(68) = 135.44, p = .000$) i da objašnjava između 40% (Nagelkerke) i 16% (McFadden) varijanse kriterijuma. U Tabeli 3 su prikazani doprinosi prediktora razlikovanju uloga u elektronskom maltretiranju (iz prikaza su izostavljeni prediktori koje nemaju značajan doprinos).

Tabela 3
Doprinos prediktora razlikovanju uloga u elektronskom maltretiranju

Grupa		B	SE	Wald	df	p	Količnik verova- tnoće	95% interval pov. za količnik verovatnoće	
								Donja granica	Gornja granica
Nasilnik	Intercept	-20.31	3.84	27.95	1	.000			
	SV:								
	Gotovo sve	19.88	0.83	571.11	1	.000	4.29	8.40	2.19
	Više od pola	19.54	0.75	677.83	1	.000	3.07	7.04	1.33
	Manje od pola	19.20	0.00	.	1	.	2.29	2.29	2.29
	RK/O:								
	Retko	-1.96	0.83	5.59	1	.018	0.14	0.03	0.72
Ponekad	-1.15	0.83	1.91	1	.167	0.32	0.06	1.62	
Nasilnik- žrtva	Intercept	-4.51	2.43	3.46	1	.063			
	Pol:								
	Mladići	1.13	0.40	8.10	1	.004	3.11	1.42	6.78
	Devojke
	RK/O:								
	Retko	-1.13	0.61	3.39	1	.066	0.33	0.10	1.08
	Ponekad	-1.35	0.65	4.32	1	.038	0.26	0.07	0.93
	Dimenzije ličnosti:								
Neuroticizam	-0.07	0.03	5.94	1	.015	0.94	0.89	0.99	
Neg. valenca	0.10	0.03	11.03	1	.001	1.11	1.04	1.18	
Svedok	Intercept	-1.23	2.67	0.21	1	.645			
	Interesovanje roditelja:								
	Retko	-0.24	0.71	0.12	1	.732	0.79	0.20	3.13
	Ponekad	-1.42	0.72	3.93	1	.047	0.24	0.06	0.98
	RK/O:								
	Retko	-1.47	0.68	4.70	1	.030	0.23	0.06	0.87
Ponekad	-1.41	0.72	3.79	1	.051	0.25	0.06	1.01	

Napomena. SV – Slobodno vreme provedeno na internetu; RK/O - Roditeljska kontrola/ograničavanje vremena provedenog na internet.

Iz Tabele 3 možemo videti da su samo dva prediktora dala statistički značajan doprinos razlikovanju grupe nasilnika od grupe onih koji ne učestvuju u maltretiranju. Prediktor sa najvećim doprinosom je vreme provedeno na internetu, što upućuje na zaključak da ispitanici koji mogu da budu označeni kao nasilnici češće odgovaraju da, dok su za računarom, gotovo sve vreme ili više od pola vremena provedu na društvenim mrežama ili u internet igrama sa/protiv drugih osoba.

Sledeći značajni prediktor je roditeljska kontrola ponašanja za računarom. Pokazano je da roditelji adolescenata koji mogu da budu označeni kao nasilnici više kontrolišu ovo ponašanje, nego roditelji adolescenata neuključenih u maltretiranje. U odnosu na osobine ličnosti, primećeno je da Agresivnost ostvaruje marginalno značajan doprinos ($B = 0.09$, $p = .062$), odnosno da nasilna grupa pokazuje marginalno značajno više skorove na ovoj dimenziji.

Pripadnost grupi nasilnika-žrtava objašnjavaju prediktori pol, roditeljska kontrola, Neuroticizam i Negativna valenca. Pol je najsnažniji prediktor, a dobijen je i podatak da u ovoj grupi ima značajno više mladića. Roditelji učenika označenih kao nasilnici-žrtve vreme provedeno na internetu češće kontrolišu, u odnosu na roditelje grupe koja ne učestvuje u maltretiranju. Negativna valenca ovih adolescenata je viša nego kod onih koji ne učestvuju u maltretiranju, dok je Neuroticizam niži. Agresivnost ponovo ostvaruje marginalno značajan doprinos ($B = 0.06$, $p = .058$), u smeru u kojem marginalno više skorove ostvaruju adolescent iz grupe nasilnika-žrtava.

Rezultati pokazuju da nijedna prediktorska varijabla ne objašnjava pripadnost grupi žrtava, u odnosu na grupu onih koji ne učestvuju u maltretiranju. Ni pripadnost grupi svedoka u ovom modelu nije dobro razgraničena od verovatnoće da osoba pripada grupi adolescenata koji ne učestvuju u maltretiranju. Dve varijable sa dosta niskim količnikom verovatnoće objašnjavaju pripadnost grupi svedoka, a to su (manje) interesovanje roditelja i (manja) roditeljska kontrola nad vremenom provedenim na internetu.

S obzirom na to da grupa žrtava i grupa svedoka, pomoću varijabli merenih u ovom istraživanju, nije jasno odvojena od grupe adolescenata koja ne učestvuje u maltretiranju, urađena je još jedna multinominalna regresija, ali sa grupom nasilnika-žrtava kao referentnom. Međutim, jedino što je doprinelo razlikovanju žrtava i svedoka od grupe nasilnika-žrtava je pripadnost ženskom polu ($B = -1.02$, $p = .044$) i nešto viši Neuroticizam kod žrtava ($B = 0,09$, $p = .008$), odnosno pripadnost ženskom polu ($B = -1.91$, $p = .000$) i više interesovanje roditelja za vreme provedeno na internetu ($B = -1.78$, $p = .044$) kod svedoka.

Diskusija

Kategorije ispitanika formirane na osnovu uključenosti u elektronsko maltretiranje i učestalost

Prvi cilj je bio izdvajanje grupe svedoka kao posebne kategorije učesnika u maltretiranju. U tu svrhu skalama RCBI dodata je skala koja sadrži iste ajteme, odnosno iste forme maltretiranja, ali ispitanik odgovara direkcijom "Bio sam svedok ovoga.". Iz samog pregleda deskriptivnih podataka (Tabela 1) možemo videti da su skorovi na ovoj skali dosta viši nego na maltretiranju i viktimizaciji, ali i da je raspršenje rezultata veće. Moguće je da su se ispitanici lakše odlučivali da izjave da su bili svedoci, nego nasilnici ili žrtve. Međutim, s obzirom na to da je ispitiva-

nje bilo anonimno, verujemo da se adolescenti zaista češće sreću sa elektronskim maltretiranjem kao svedoci. Kao što je objašnjeno u uvodnom delu, ove uloge u elektronskom maltretiranju su isprepletane međusobno i jedna osoba može biti nosilac više njih. U cilju izdvajanja podgrupa za dalje analize, odlučili smo da kategoriju Svedok izdvojimo iz grupe onih koji imaju niske skorove na maltretiranju i viktimizaciji, dakle iz grupe adolescenata koji ne učestvuju u maltretiranju. Ovim je postignuto da se u kategoriji Svedok nalaze, kao što podela i predviđa, posmatrači, a ne aktivni učesnici. Interesantno je primetiti da grupa nasilnika-žrtava ima visoke skorove i na skali Svedok (Tabela 2), što znači da su ovi adolescenti i aktivno i pasivno uključeni u maltretiranje.

Što se tiče učestalosti maltretiranja, oko 40% ispitanika ostaje potpuno izvan maltretiranja, a oko 45% učestvuje u maltretiranju, kao nasilnik, žrtva ili nasilnik-žrtva. Ako uključimo i svedoke, onda procenat učesnika raste na 60%. Nasilnici-žrtve su kategorija koja je karakteristična za elektronsko maltretiranje i oni su posebno brojni (26.3% ukupnog uzorka). Zapravo, ovi ispitanici su nasilnici-žrtve-svedoci, potpuno uronjeni u maltretiranje. Isključivih nasilnika ima relativno malo (6%), a isključivo žrtve su negde na sredini po učestalosti između nasilnika i nasilnika-žrtava (12%). Ovi rezultati su u skladu sa rezultatima istraživanja koja su uzimala u obzir slične kategorije (npr. Mishna et al., 2012).

Karakteristike nosilaca pojedinih uloga u elektronskom maltretiranju

Drugi cilj ovog istraživanja je dolaženje do nekih karakteristika po kojima se nosioci različitih uloga u elektronskom maltretiranju razlikuju, odnosno, identifikovanje odlika za koje bi se moglo reći da ulaze u profil nosilaca određene uloge. Rezultati prethodnih istraživanja ukazuju da te karakteristike treba tražiti, pre svega, u količini i načinu vremena provedenog na internetu, polu i dimenzijama ličnosti, te su takve varijable i uključene u istraživanje. U analizi rezultata je korišćena multinominalna regresiona analiza, gde je referentna grupa bila grupa adolescenata koji ne učestvuju u maltretiranju. Rezultati ove analize, na žalost, ne predstavljaju tako jasna razgraničenja između grupa kojima smo se nadali. Pre svega, kao što je pomenuto u Rezultatima, varijabla koja se odnosila na privatnost korišćenja računara (u smislu da li ispitanik ima svoj računar ili ga upotrebljava zajedno sa nekim) isključena je iz daljih analiza. Nešto manje od trećine ispitanika ima isključivo svoj računar, većina računara upotrebljava zajedno sa drugim članovima porodice. Pretpostavka je bila da posedovanje sopstvenog računara povlači veću privatnost u njegovom korišćenju, a time i veći rizik od uključivanja u maltretiranje, odnosno da deljenje računara sa ukućanima smanjuje mogućnost za rizično ponašanje. Pri tom se mislilo na utvrđenarizična ponašanja, kao što su provođenje dosta vremena na onlaj čet, flertovanje na internetu, postavljanje svojih fotografija (Fest & Quandt, 2013; Sengupta & Chaudhuri, 2011). Međutim, između nasilnika, žrtava, nasilnika-žrtava i svedoka nije bilo nikakvih razlika u odnosu na ovu varijablu. Očigledno da adolescenti nalaze dovoljno vremena i načina da

zaštite svoje internet aktivnosti i na „deljenom“ računaru, te se ovo posredno ispitivanje faktora rizika nije pokazalo korisnim.

Dobijene razlike biće razmotrene u skladu sa sprovedenom analizom, kao razlike grupa učesnika u odnosu na grupu adolescenata koja ne učestvuje u maltretiranju.

Nasilnici u odnosu na adolescente koji ne učestvuju u maltretiranju

Prvo se može uočiti da pol ne doprinosi razlikovanju nasilnika od adolescenata koji ne učestvuju u maltretiranju. To znači da je internet nasilje podjednako karakteristično i za mladiće i za devojke. S obzirom na to da elektronsko maltretiranje isključuje fizičko nasilje i obuhvata (samo) verbalno i socijalno nasilno ponašanje, razumljiv je rezultat da je i devojka podjednako lako da budu nasilnici. Dok su za računarem, nasilnici su sve vreme ili više od pola vremena, na društvenim mrežama ili u internet igrama. Dakle, uopšteno govoreći, nije problem u tome koliko vremena adolescent provede na internetu – ta varijabla ne doprinosi razlikovanju grupa. Potencijalni problem jeste ako adolescent provodi gotovo sve svoje vreme na internetu samo na društvenim mrežama; što znači da ne istražuje druge mogućnosti i sadržaje na internetu. Roditelji pokušavaju da kontrolišu ili ograniče vreme koje nasilnik provodi na internetu češće nego roditelji adolescenata koji ne učestvuju u maltretiranju; dok razlika u odnosu na varijablu Interesovanje roditelja nema. Verovatno roditelji uočavaju problem u vezi sa upotrebom interneta, međutim, ne reaguju pojačanim interesovanjem, već samo kontrolom, možda i zbog toga što im je područje problema strano. Prethodna istraživanja su pokazala da je nedostatak roditeljske kontrole faktor koji doprinosi uključenju u elektronsko maltretiranje (Festl & Quandt, 2013; Sengupta & Chaudhuri, 2011). Međutim, na našem uzorku takva povezanost nije potvrđena. Naprotiv, dobijen je podatak da roditelji adolescenata iz grupe nasilnika i nasilnika-žrtva više kontrolišu i ograničavaju vreme na internetu. Moguće je da se radi o razlikama u odnosu na uzrast, jer su prethodna istraživanja obuhvatala i mlađe adolescente, od 12 do 19 godina (Festl & Quandt, 2013), odnosno od 12 do 17 godina (Sengupta & Chaudhuri, 2011). Može se pretpostaviti da je nedostatak roditeljske kontrole nad vremenom provedenim na internetu, faktor rizika na mlađim uzrastima ili da kontrola nije tako jednoznačno povezana sa uključenosti u elektronsko maltretiranje. Dimenzije ličnosti ne doprinose razlikovanju grupe nasilnika od grupe koje ne učestvuje u maltretiranju. Prethodna istraživanja su ukazala na povišenu ekstrasverziju kod grupe nasilnika (npr. Festl & Quandt, 2013), međutim, ovaj podatak nije dobijen na našem uzorku. Ipak, treba pomenuti dve stvari. Prvo, nasilnika u našem istraživanju ima srazmerno malo (17 ispitanika), što može biti nedovoljno za uočavanje svih odlika ove kategorije učesnika u elektronskom maltretiranju. Drugo, agresivnost je, kao prediktor, na granici značajnosti, što može da ukaže da ima nekih razlika u ovom smeru koje bi mogle biti ispitane na većem uzorku ili možda drugim instrumentom, koji bi merio specifične sklonosti ka određenim formama agresije.

Žrtve i svedoci u odnosu na adolescente koji ne učestvuju u maltretiranju

Nijedna od varijabli istraživanja nije doprinela razlikovanju grupe žrtava od grupe adolescenata koji ne učestvuju u maltretiranju. Ovo je dosta iznenađujući rezultat, imajući u vidu prethodna istraživanja. Nisu nađene ni razlike po polu. Ovakvi rezultati, na žalost, ne rasvetljavaju karakteristike koje predstavljaju rizik od elektronske viktimizacije. Slične teškoće nastaju i kod pokušaja razlikovanja grupe Svedok, pomoću ispitivanih varijabli. Za grupu Svedok je karakteristično da roditelji ređe kontrolišu i manje se interesuju za vreme koje adolescent provodi na internetu. Međutim, obe varijable su slabi prediktori, tako da samo možemo reći da postoji tendencija da se roditelji svedoka manje upliću u internet aktivnosti svoje dece, u odnosu na roditelje adolescenata koji ne učestvuju u maltretiranju. Na razlike po polu u odnosu na pripadnost pojedinim grupama osvrnućemo se još jednom nakon razmatranja karakteristika nasilnika-žrtava.

Nasilnici-žrtve u odnosu na adolescente koji ne učestvuju u maltretiranju

Kao što je već pomenuto, brojnost nasilnika-žrtava je karakteristična za elektronsko maltretiranje, koje se odvija u mediju gde je dosta lako vršiti i uzvratiti nasilje. Najsnažniji prediktor pripadnosti ovoj grupi je pol: mladića ovde ima značajno više nego u grupi onih koji ne učestvuju u maltretiranju. Setimo se da nema razlika po polu između kategorija nasilnika i onih koji ne učestvuju u elektronskom maltretiranju. Sada se može zaključiti da rezultati na našem uzorku pokazuju da su i devojke i mladići podjednako skloni nasilju na internetu, ali da mladići daleko češće upadaju u „začarani krug“ smenjivanja uloga nasilnik i žrtva. Istraživanja koja su ispitivala socijalnu poziciju učesnika u maltretiranju pokazuju da su nasilnici-žrtve nosioci komunikacije u svojoj grupi (Festl & Quandt, 2013). Nasilnik je eksponiran samim činom napada, što povećava verovatnoću da će postati meta elektronskog nasilja. U situaciji kada su napadnuti, mladići nasilnici češće uzrvaćaju napad i postaju nasilnici-žrtve, dok se devojke nasilnici češće suzdržavaju od daljeg konflikta. Sledeći prediktor pripadnosti grupi nasilnik-žrtva je viša negativna valenca. Ova dimenzija predstavlja negativnu sliku o sebi, ali i manipulativnost. Ovakve osobe procenjuju sebe kao „opasne“, kao osobe kojih bi drugi imali razloga da se plaše. Verovatna pretpostavka je da se usajber prostoru upuštaju u spletkarenje, širenje glasina o drugima ili se hvališu, što ih dovodi u poziciju nasilnika, a zatim i mete napada. Interesantno je da nasilnici-žrtve imaju niži neuroticizam od adolescenata koji ne učestvuju u maltretiranju, dakle njihova emocionalna stabilnost je zapravo viša, a moguće je da se radi i o emocionalnoj hladnoći. Objašnjenje se lakše uočava ako se razlika sagleda iz drugog ugla: adolescenti koji ne učestvuju u maltretiranju imaju viši stepen reaktivnosti na potencijalno ugrožavajuće stimulse. Njima je jednostavno neprijatno i da se uključuju i da posmatraju elektronsko nasilje, tako da izbegavaju taj tip saržaja za razliku od

nasilnika-žrtava. Najslabiji prediktor pripadnosti grupi nasilnik-žrtva je varijabla koja se odnosi na pokušaje roditelja da kontrolišu ili ograniče vreme provedeno na internetu. Kod grupe nasilnika-žrtava roditelji češće kontrolišu vreme provedeno na internetu, u odnosu na roditelje grupe neuključene u maltretiranje. Čini se da roditelji primećuju da nešto treba preduzeti u vezi da provođenjem vremena na internetu, ali nije verovatno da samo ta kontrola može da zaustavi proces.

Vratićemo se još jednom na pol. Kao što je pomenuto, rezultati nekih istraživanja govore da nema polnih razlika u elektronskom maltretiranju i viktimizaciji (Hinduja & Patchin, 2008; İçellioğlu & Özden, 2014; Mishna et al., 2012; Sontag et al., 2011), dok drugi istraživači saopštavaju da su takve razlike nađene (Festl & Quandt, 2013; Sengupta & Chaudhuri, 2011). Rezultati našeg istraživanja ukazuju da razlika ima, iako možda nisu sve očigledne. Nasilnici-žrtve su značajno češće mladići, odnosno adolescenti neuključeni u maltretiranje su većinom devojke. Iz tog razloga nije dobijena razlika kada je sa grupom neuključenom u maltretiranje poređena grupa žrtava i grupa svedoka. Analiza sa grupom nasilnika-žrtava kao referentnom, jasno pokazuje da među žrtvama i svedocima ima više devojaka. Dakle, nasilnici su podjednako i devojke i mladići, ali nasilnici-žrtve su češće mladići, a žrtve i svedoci češće devojke. Osnovni rezultati u vezi sa ostalim varijablama istraživanja mogu se sumirati u sledeće: nasilnici sve vreme za računarnom provode na društvenim mrežama, uprkos pokušajima roditelja da kontrolišu ili ograniče vreme provedeno na internetu; nasilnici-žrtve imaju višu Negativnu valencu, niži Neuroticizam i takođe izveštavaju da roditelji pokušavaju da kontrolišu njihovo vreme provedeno na internetu. O žrtvama nismo saznali ništa osim pola, a o svedocima takođe samo pol i da je roditeljska kontrola u vezi sa vremenom provedenim na internetu niža. Odnosno, jedina grupa kod koje suosobine ličnosti bile značajan prediktor, pored faktora rizika u vezi sa ponašanjem na internetu, je grupa nasilnika-žrtava.

Na kraju, treba imati u vidu ograničenja ovog istraživanja. Prvo ograničenje proizilazi iz veličine uzorka. Uzorak od 290 ispitanika sam po sebi nije mali ali, pošto su ispitanici razvrstavani u kategorije, u nekim kategorijama jeste bilo malo ispitanika. To je, pre ostalih, kategorija Nasilnik. Veći uzorak bi omogućio i upotrebu strožeg kriterijuma klasifikacije, što bi moglo da vodi jasnijim rezultatima. Drugo ograničenje je sadržano u načinu merenja elektronskog maltretiranja i viktimizacije. To su samoprocene ispitanika u odnosu na učestalost nekih opštih formi elektronskog nasilja. Bilo bi veoma teško izvesti razvrstavanje u kategorije na osnovu procena obučenih posmatrača i onda ciljano ispitati određene adolescente, ali bi bilo izvodljivo istraživanje sa kombinovanjem upitnika i intervjuva. Intervju bi takođe omogućio uvid u eventualne specifičnosti formi elektronskog maltretiranja u našoj sredini.

Za školske psihologe, ali i za nastavnike u školama, važno je upoznavanje sa fenomenom elektronskog maltretiranja. To je relativno nova forma nasilja i da bi razumeli šta se događa adolescentima, svi koji rade sa njima treba da budu upoznati sa odlikama i dinamikom elektronskog maltretiranja. Praktičari koji su svesni ovog problema moći će da rade na podizanju svesti adolescenata i njihovih roditelja o (različitom) ponašanju na internetu i na navođenju svedoka na otvoreno neodobranje nasilja ove vrste.

Reference

- Baker, Ö., E., & Tanrikulu, İ. (2010). Psychological consequences of cyber bullying experiences among Turkish secondary school children. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 2, 2771–2776.
- Brown, C. F., Kilpatrick Demarey, M., & Secord, S. M. (2014). Cyber victimization in middle school and relations to social emotional outcomes. *Computers in human behavior*, 35, 12-21.
- Burns, S., Maycock, B., Cross, M., & Brown, G. (2008). The power of peers: Why some students bully others to conform. *Qualitative Health Research*, 18, 1704–1716.
- Festl, R., & Quandt T. (2013). Social relations and cyberbullying: The influence of individual and structural attributes on victimization and perpetration via the internet. *Human Communication Research* 39, 101–126.
- Fredstorm, B. K., Adams, R. E., & Gilman, R. (2011). Electronic and school-based victimization: Unique context for adjustment difficulties during adolescence. *Journal Youth Adolescence*, 40, 405–415.
- Haynie, D. L., Nansel, T., Eitel, P., Davis Crump, A., Saylor, K., & Yu, K. (2001). Bullies, victims, and bully/victims: Distinct groups of at-risk youth. *Journal of Adolescence*, 21, 29–49.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29, 129–156.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2009). *Bullying beyond schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- İçellioglu, S., & Özden, M.S. (2014). Cyberbullying: A new kind of peer bullying through online technology and its relationship with aggression and social anxiety. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 116, 4241–4245.
- Kaukiainen, A., Slamivalli, C., Lagerspetz, K., Tamminen, M., Vauras, M., & Poskiparta, E. (2002). Learning difficulties, social intelligence, and self-concept: Connections to bully-victim problems. *Scandinavian Journal of Psychology*, 43, 269–278.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41, 22–30.
- Law D. M., Shapka J. D., Hymel S., Olson B F., & Waterhouse T. (2012) The changing face of bullying: An empirical comparison between traditional and internet bullying and victimization. *Computers in Human Behavior*, 28, 226–232.
- Li, Q. (2007). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior*, 23, 1777–1791.
- Mishna F., Khoury-Kassabri M., Gadalla T., & Daciuk J. (2012) Risk factors for involvement in cyber bullying: Victims, bullies and bully-victims. *Children and Youth Services Review*, 34, 63–70.
- Mishna F., Saini M., & Solomon S. (2009). Ongoing and online: Children and youth's perceptions of cyber bullying. *Children and Youth Services Review*, 31, 1222–1228.

- Opsenica Kostić, J., Panić, T. i Cakić, V. (2013). *Sajber maltretiranje i afektivna vezanost kod adolescenata*. Rad prezentovan na Naučno-stručnom skupu Savremeni trendovi u psihologiji, Novi Sad, Srbija.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the school yard: A preliminary look at cyber bullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4, 148–169.
- Popović-Čitić, B., Djurić, S., & Cvetković, V. (2011). The prevalence of cyberbullying among adolescents: A case study of middle schools in Serbia. *School Psychology International*, 32, 412–424.
- Raskauskas, J., & Stoltz, A. D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43, 564–575.
- Salmivalli, C., Kaukiainen, A., & Lagerspetz, K. (2000). Aggression and sociometric status among peers – Do gender and type of aggression matter? *Scandinavian Journal of Psychology*, 41, 17–24.
- Sengupta, A., & Chaudhuri, A. (2011). Are social networking sites a source of online harassment for teens? Evidence from survey data. *Children and Youth Services Review*, 33, 284–290.
- Smederevac, S., Mitrović, D. i Čolović, P. (2010). *Velikih pet plus dva – primena i interpretacija*. Beograd: Društvo psihologa Srbije.
- Sontag, L. M., Clemans, K. H., Graber, J. A., & Lyndon, S. T. (2011). Traditional and cyber aggressors and victims: A comparison of psychosocial characteristics. *Journal of Youth and Adolescence*, 40, 392–404.
- Topcu, C., & Erdur-Baker Ö. (2010). The Revised Cyber Bullying Inventory (RCBI): Validity and reliability studies. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 660–664.
- Van Ouytsel, J., Walrave, M., & Vandebosch, H. (2014). Correlates of cyberbullying and how school nurses can respond. *NASN School Nurse*, 1942602X13519477.
- Wang, J., Nansel, T. R., & Iannotti, R. J. (2011). Cyber and traditional bullying: Differential association with depression. *Journal of Adolescent Health*, 48, 415–417.
- Werner, N. E., Bumpus, M. F., & Rock, D. (2010). Involvement in internet aggression during early adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 39, 607–619.
- Wolak, J., Mitchell, K. J., & Finkelhor, D. (2007). Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. *Journal of Adolescent Health*, 41, S51–S58.

Jelena Opsenica Kostić

Department of
Psychology, Faculty
of Philosophy,
University of Niš

Tanja Panić

IT Business School
and Teacher's
College Sirmijum,
Sremska Mitrovica

Vanja Cakić

Department of
Psychology, Faculty
of Philosophy,
University of Niš

CHARACTERISTICS OF PERSONS PLAYING THE ROLES IN CYBERBULLYING

This research was conducted with an aim to isolate categories of participants involved in cyberbullying, especially to isolate the witness category, which has often been neglected in the past studies. The second aim was to examine some of the risk factors for cyberbullying, particularly regarding the different roles in cyberbullying. The sample included 285 students from Sremska Mitrovica (141 males), aged from 15 to 19 years. The Revised Cyber Bullying Inventory (RCBI) was applied, along with a short questionnaire which measures the manner and the amount of time spent online as well as parental involvement in time spent online. Besides the RCBI, the Big Five Plus Two was also applied for measuring the personality traits. Based on the RCBI scores, adolescents were divided in five groups: participants who were not involved in cyberbullying (about 40%), those who were witnesses (about 15%), and those who were involved in bullying as bullies (6%), victims (13%), or bully-victims (26%). In order to predict group belongingness based on certain characteristics of online behavior, parental control and personality traits – multinomial logistic regression was conducted. Although the overall model was significant, there were not significant differences between the groups regarding the tested variables. Compared to adolescents which were not involved in bullying, adolescents in the group of bullies spent most of their time on the computers using social networks, with a higher level of parental control/restriction of time spent online. Used variables did not distinguish the victim group from the non-involved group of adolescents, while adolescents in the witness group reported a lower control and lower interest of parents for the time their children spent online. The bully-victim group was characterized by a larger number of male adolescents, higher negative valence, lower neuroticism and higher level of parental control/restriction of time spent online.

Keywords: cyberbullying, witness role, online behavior, Big Five Plus Two, adolescents